

Utószó a hazai szénbányászathoz

Dr. Katics Ferenc, okl. bányamérnök, okl. gazdasági mérnök, ny. vezérigazgató

Tisztelettel köszöntöm hallgatóimat! Köszönöm a meghívást.

1968-ban tartottuk az első bányagépezés és bányavillamos konferenciát. A vezetők támogatása és szakemberek munkája tette lehetővé, hogy mai rendezvényünk már a 46.-ik. A helyszínek sorban: Harkány, Pécs, Balatonfüred, Siófok és Balatongyörök voltak.

A konferenciákat a szakmánk létéért folyó küzdelem határozta meg. A technikus és mérnök kollégák megbeszélhették az elért eredményeket, a jövőbeli elképzeléseket, kicserélhették tapasztalataikat. Lehetőség volt személyes kapcsolatok kialakítására, ápolására. Kedves emlékem, hogy a 25.-ik, Siófoki konferenciát megnyithattam.

A mai konferencia egyik fő célkitűzése, – a meghívó tanúsága szerint – „hogyan felhívjuk a figyelmet az energetika fontosságán túl a szakszerűség, a hozzáértés és a stabilitás szükségességére, az improvizálások káros voltára.”

Ezekhez a gondolatokhoz szeretnék csatlakozni.

Minden gazdaság kulcskérdése, hogyan viszonyul a gazdaságirányítás az energiatermelés és felhasználás struktúrájához.

Nézzük a két szélsőséget:

Orosz minta, hogy az állam hatalmi alapon növeli befolyását az energetikában. A világ legtöbb országában az energetikai szektor stratégiai ágazat, nemcsak a kormány kommunikációjában.

Pártpolitika, pártérdek behatolásakor a pénz „látókörbe” kerül és megdől az a mondás, hogy a pénznek nincs szaga. Landozhatnak viszont a kádereink. Megjegyzem, hogy ez független a regnáló politikai klíma színétől.

Ismert a Norvég minta. Ott az energetika stratégiai ágazat, valódi döntéshozatali mechanizmust építettek ki. Létrehoztak egy speciális állami részvételi szabályozást. Nyilvánvaló, hogy az ottani szénhidrogén és vízügyi adottságoktól messze elmarad a mi relatív nyersanyag szegénységünk, de pont ez indokolná, hogy a hazaival okosabban gazdálkodjunk.

Ismert, hogy kőolaj és földgáz fogyasztásunk túlnyomó részét Oroszországból, kisebb hányadát Nyugat-Európából szerezzük be. Energiaimport kitettségünk mellett aránytalan a gazdaságunk, ezen belül iparunk szerkezete is. Mindezek hibás döntéshozatali mechanizmus rossz döntéseinek következményei.

Például az energetikai erőforrásainkról történő átgondolatlan, gyorsított ütemű lemondások, még mielőtt azok helyettesíthetőségének társadalmi, pénzügyi feltételei rendelkezésre álltak volna. Egy időben elnyújtottan ütemezett átállás előnyeit magyarázni nem kell.

Mindez oda vezetett, hogy Magyarország egyike a leginkább energiaimport-függő országoknak. Ezekből a hibákból eredeztethetők napjaink, és valószínűsíthetően még sokáig meglévő társadalmi, gazdasági problémáink. Az államadósság hatalmas terhelés a költségvetésre, a politikára, a társadalomra, a gazdálkodó szervezetekre.

A jövő energia ellátásának biztonsága látszólag köti a mindenkori politikacsinálás kezét. Az uralkodó elit ugyanis nagy károkat tud okozni aktuálpolitikai döntéseivel. Megakadályozhatja egy előre tekintő, nemzeti stratégia megvalósulását, hiszen a négyévenkénti váltógazdálkodás miatt, annak csak egy részét képes befolyásolni.

Nemzeti érdeket szolgáló, felelős döntést csak vállalati érdektől és politikai ambíciótól mentes szakértők véleménye alapozhat meg.

Az ellátás-biztonság nehezen „érzékkelhető”, de előre nem látható külső, világpiaci, politikai hatások miatt alternatívákban kell gondolkodni. Az 1973-as olajárrobbanást követő években ötszörösére növekedett az olaj világpiaci ára. Egy múlt évben készített IMF tanulmány szerint-elsősorban Kína és India gyors fejlődése miatt – tíz év alatt, akár a duplájára is nőhet az olajár.

A rendszerváltást követően, majd később a gazdasági válság időszakában visszaesett az ipari termelés, az áramigény és annak ára is. Nem könnyű feladat és körültekintő mérlegelést igényel, hogy mely energetikai kapacitásokat mentsük át egy későbbi, konszolidált időszakra. Különös tekintettel arra, hogy az új, a szüneteltetett és a bezárt erőforrások üzembe helyezése is idő – és költség igényes.

Orbán Viktor jelentette ki 2009. november 16.-án, a IV. Energia Fórumon: „csökkenteni kell a gázfüggőséget ... a világ energia-felhasználása egy rövid csökkenés után ismét nőni fog...”

Hazánkban elkülönült részérdekek erővonalai alakítják az energiapolitikát. Ahol hatalmas összegek és vagyonok felett diszponálnak, ott megszorodnak és megélnék az érdekharok az alkalmi érdek-döntések. Az energetikában nyilvánvalóan az erőművi, olaj, gáz, környezetvédelmi érdekcsoportokról van szó, de megjelent a mezőgazdasági és erdészeti lobbis is.

A problémát az okozza, hogy hiányzik egy döntési hierarchia, ami egy hosszú távú gazdasági célfüggvény feltételrendszerében kezeli és integrálja a részérdekeket.

Gondoljunk arra, hogy a közelmúlt külföldi gázvezeték építések alternatív megoldásairól hogyan különbözött és változott a „hozzaértő” politikusok véleménye. A

következő évek gázvezeték fejlesztései, illetve az atomerőmű bővítése ugyancsak a politikusok színháza lesz?

A versenyszellemmel ellentétes, hogy az MVM egyidejűleg áramnagykereskedő, ugyanakkor szereplője a versenypiacnak is. Ismert ugyanis, hogy a vállalatok magatartását elsősorban saját cégük érdekei motiválják.

A nyilatkozatok szintjén esetenként felvetődik a hazai szén felhasználásának indokoltsága, pl. versenyképesség, importfüggőség, ellátási kockázat, költségvetési megfontolások, foglalkoztatás, szakemberek átmentése miatt. Közben azonban, szinte jóvátehetetlen energetikai öncsonkítás történt, illetve történik. A kérdésre később még visszatérek.

Tekintsünk a Nemzeti Energiastratégiára, melyet az Országgyűlés 2011. októberében fogadott el és erre alapozva készültek a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium cselekvési tervei.

A Törvény erőművek selejtezésével, gázerőművek fejlesztésével számol. A szén aránya a jelenlegi 14 %-ról 2020-ra 5 %-ra, 2030-ra – négy változatban nullára, egy változatban pedig 5 %-ra csökken. Ez szembe megy a világ gazdaságilag fejlett országainak törekvéseivel, ahol 20 – 45 %-os szénarányt prognosztizálnak.

A szénarány 5 %-ra csökkentése azt jelenti, hogy a Visontai lignit- arány is kevesebb mint a felére csökken. Ez súlyos stratégiai hiba. A viszonylag kedvező településű, jelentős mennyiségű lignitvagyon, az atom mellett is a leggazdaságosabb áramforrás, kétszer, háromszor olcsóbb, mint a távlati tervekben növekvő arányokkal tervezett földgáz és az alternatív megoldások.

A Nemzeti Energiastratégia a széndioxid elleni küzdelmet tekinti a fő irányának. Ez is szembe megy a „függetlenedés az energia függőségtől” meghirdetett céljával, miközben – ismét hangsúlyozni szükséges – megjósolhatatlanok a földgáz jövőbeni árváltozásai.

Szembe megy továbbá a „fogyasztók teherbíró képességének figyelembe vétele” elvével is, mivel a lignit alapú energiatermelésnél jóval drágább megoldásokat favorizál.

Már említettem, hogy a Nemzeti Energiastratégia fő irányának a széndioxid elleni küzdelmet tekinti. Álljunk meg egy pillanatra az üvegházhatás kérdésénél.

Az utóbbi százötven év kutatási eredményei alapján, a Föld légkörében lejátszódó változásokat az ún. üvegházhatású gázok, víz, széndioxid, metán, nitrogénoxidok jelentősen meghatározzák. Irodalmi források szerint a széndioxid mennyisége döntő részben az ember tevékenységétől független, azt a talajból származó kőzetképződési és kőzetmállási folyamatok határozzák meg. Az üvegházhatás kialakulásában az emberi – ipari származású széndioxidnak csak 2 %-os hatása van.

Nincs természettudományos alapja annak a nézetnek, hogy a globális felmelegedés okozója a fosszilis energia – hordozókat felhasználó ipari létesítmények / erőművek, gépkocsik stb. / széndioxid kibocsátása.

Ha viszont számottevően korlátoznánk a fosszilis tüzelő anyagok felhasználását, annak kedvezőtlen hatása lenne a fenntartható fejlődésre.

Összefoglalva: ezek után megdöbbentő, hogy a magyar energia stratégiában a légkör széndioxid koncentrációja, - mint döntő tényező elleni harc – határozza meg az energiahordozók közötti választás szempontjait. Ez tipikus példa arra, amikor egy tényezőt kiragadva a sok közül, helytelen következtetésre jut a szerzői grémium.

Ebből az is következtethető, hogy az üvegházhatással való riogatás célja nem más, mint az érdekelt lobbik törekvése az állami költségvetés megcsapolására.

Befejezésül a Vértesi Erőműről.

Adott egy bánya-erőmű vertikum, melynek kapacitása a válság előtt optimálisan kihasznált volt és 3 – 4 % hazai forrást jelentett. Az erőmű füstgáz kéntelenítővel felszerelt, a kazánjait a közelmúltban felújították.

A Márkushegyi bánya hazai viszonylatban kedvező szénelőfordulásra települt, a kor színvonalán gépesített, a térségben még jelentős mennyiségű szénvagyont találhatók.

A leépítés megkezdése előtti időszakban a Vértesi Erőmű – Paks és Visonta után – a harmadik – negyedik legkisebb önköltségű erőmű volt. A bió – és a gázerőművek Ft/kWó önköltsége másfél – kétszerese volt a szénalapú energiatermelésnek, az alternatívok még ennél is magasabb önköltséggel szolgáltattak.

Ebben az időszakban publikációkban kértük a tulajdonost, állítsa növekvő sorrendbe a hazai erőműveket a Ft/kWó termelési költségük alapján és a Vértől csak ezt követően szülessen döntés. A cég versenyképességét ugyanis ez minősíti, nem pedig a kazán – hatásfok, vagy a földalatti teljesítmény. Az adatok hétepcséses titkok voltak és maradtak.

Hát akkor hogyan zenghetett egy ország és annak hírközlése éveken keresztül a Vért gazdaságtalanságáról?

A tulajdonos MVM már régóta meg akart szabadulni a Vértől, a 2003-ban és 2007-ben kiírt privatizációs pályázatok, majd a 2009-ben a közgyűlési, azonnali bezárási kezdeményezésük, egyaránt meghiúsult.

Ekkor taktikát változtattak. Az MVM mint villamosenergia nagykereskedő kihasználta az ebben rejlő lehetőségeit. A cég rentabilitását diktált, alacsonyan tartott átvételi árakkal taszították a szakadék felé. Ezzel szemben az áramszolgáltatók a zöld áramot törvényileg előírt, rögzített, magas áron kötelesek átvenni.

A szabad áram piacán a hazai szenes erőmű nem évezi az MVM védőernyőjét. Inkább import gázból és biomasszából fejlesztett villamos energiát vásárol, akár dupla áron. Vagyis a Vértet nem ugyanazon a piacon, azonos feltételek mellett versenyeztetik.

A tulajdonos el is követett mindent, hogy intézkedéseivel, félrevezető nyilatkozataival a közvéleményt felkészítse a bezárás elkerülhetlenségére.

Kezükre játszott a válság okozta szabadpiaci áresés és az átmeneti áramfelesleg. Külön ösztönzést fordítottak a szakképzett létszám gyorsított ütemű, botránymentes leépítésére.

A továbbüzemelés gazdaságtalanságát tudományos műhely tanulmányával is alátámasztották. A szénfillért állami támogatásnak vagy segélynek nevezték és helytelenítették, hogy az a „vértesi szénbányászok munkahelyének megtartását”, illetve „a veszteségesen termelő Vért működését támogatja a kormány”. Mint tudjuk, a németektől átvett szénfillér megjelenik a fogyasztók számláján és ellátás-biztonsági célokat szolgál a bányák életben tartásával.

Míg a közelmúltban az import gáz és bió áram piaci ára 30 – 40 Ft/kWó, addig a szénelapué, a SZÉNFILLÉRREL együtt is csak 24 – 28 Ft/kWó volt.

Nem akadt senki aki vállalta volna, hogy a számok mögé nézzen.

A bezárás ismert következményein túl meg kell említeni annak hatását a térség gazdaságára, a hét településre és a nem számszerűsíthető emberi sorsokra.

Így lesznek adófizetőkből eltartottak. Különösen érdekes ez ha azt sem gazdasági, sem pedig egyéb körülmények nem indokolják.

Ezzel a kocka el van vetve!?

Mondandómat epilógusnak szántam, de mementóra sikeredett.

Mindannyitoknak kiváló egészséget és jó szerencsét kívánok.

Köszönöm a figyelmet.

Irodalom

1. Nemzeti Energiastratégia 2030.
2. Dr. Kovács F. A Nemzeti Energiastratégia (2030.) kapcsán ismét egyszer a CO₂ és a szén szerepéről
BKL. Bányászat 2012/1.